

Kodista monikotisuuteen

Uusi näkökulma asumisen tutkimukseen

Eija Hasu

Vapaa-ajan asunnoista puhutaan enenevässä määrin kakkoskoteina. Artikkelissa tarkastellaan niin sanottujen ykkös- ja kakkoskotien muodostamaa monikotisuutta kodin käsitteen teoreettisessa tulkinnassa. Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin haastattelumenetelmin kolmessa eri vaiheessa, joista tässä artikkelissa keskitytään viimeiseen, kolmannen iän asukkaiden teemahaastatteluihin. Tuloksena osoitetaan, että asukkaat jakavat kodin ominaisuuksia eri asuntojensa kesken muodostaen monikotisuuden todellisuuden. Monikotisuuden merkitykset kiteytyvät asumisen valintojen kompensoivassa luonteessa, asumisen laadun kokemuksessa sekä uutena käsitteenä esitettävässä asuntoportfoliossa. Monikotisuus haastaa lopuksi perinteisen yhdyskuntasuunnittelun ymmärryksen.

Suomalaisuuteen liittyy voimakkaan sisäänrakennettuna kesämökkikulttuuri (Periäinen 2006), mikä näkyy vapaa-ajan asuntojen ja niiden käyttäjien suurena määränä. Vuonna 2011 maassamme oli 493 000 vapaa-ajan asuntoa (SVT Rakenukset ja kesämökit). Suomalaisista yli viidennes omistaa kesämökin tai muun vapaa-ajan asunnon, joita lisääntyneen vapaa-ajan mutta myös varustelutason nousun myötä on alettu kutsua kakkoskodeiksi. Näiden asuntojen käyttö ei rajoitu vain niiden omistajiin. Arvioiden mukaan yli puolella suomalaista on käytössään vapaa-ajan asunto (Lahti 2010). Vastaava kehitys on tunnistettavissa

myös Ruotsissa ja Norjassa (Overvåg 2009, Müller 2007). Pohjoismaille on yhteistä myös se, että kesämökkeily koetaan jokseenkin tasa-arvoisena, ”koko kansan” saatavilla olevana kulttuurisena perinteenä. Tästä huolimatta vapaa-ajan asuntojen ja kakkoskotien merkitykset ovat jääneet asunto- ja yhdyskuntasuunnittelun keskustelun ulkopuolelle.

Merkitysten avaaminen on kuitenkin ajankohtaista ja aiheellista. Pelkästään kesäasuttavia asuntoja mökkikannasta on enää alle viidennes (Rytkönen & Kirkkari 2010b). Uudesta mökkikannasta 60 prosenttia varustellaan ympärivuotisesti asuttaviksi, mikä mahdollistaa myös muuttamisen vapaa-ajan asuntoon myöhemmin pysyvästi (Berghäll ym. 2007; Pitkänen & Kokki 2005). Asumisen jakautumisella eri osoitteisiin on kuitenkin seurauksensa, kuten lisääntyvä liikennöinti, energian kulutus sekä hiilidioksidipäästöt (mm. Lahti 2010, Vittersø 2007). Silti suomalaisista valtaosa kokee vapaa-ajan asumisen ympäristöystävällisenä ja ekologisesti vastuullisena (Hirvonen & Puustinen 2008; Hiltunen 2007).

Mökki vai kakkosasunto?

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan kesämökillä tarkoitetaan ”kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajan asuntona. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakylien rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi” (Tilastokeskus). Kuvaus osoittaa, että vain osa vapaa-ajan asumisesta lukeutuu tilastolliseen tarkasteluun. Muun muassa suosiotaan lisäävät siirtolapuutarhamökit jäävät tilastoinnin ulkopuolelle. Tilastointi ei myöskään ota kantaa erilaisten vapaa-ajan asuinrakennusten käyttöasteeseen.

Kakkosasuminen on määrittelyissä tulkittu tilapäiseksi ja vain osan vuotta tapahtuvaksi, ja ykkösasuminen pääasialliseksi asumisen muodoksi (Coppock 1977). Toisaalta kakkosasuminen tutkimuksessa korostetaan, että hallinnolliset käytännöt pakottavat asukkaat valitsemaan asunnoistaan yhden pääasialliseksi asunnokseen, vaikka asukas kokisi useamman kuin yhden niistä ykkösasunnokseen (Müller 2004).

Tässä artikkelissa *kakkosasumisella* kuvataan asumista, joka voi sisältää sekä vapaa-aikaan että esimerkiksi työhön liittyvää asumista. *Vapaa-ajan asumisella* tarkoitetaan asukkaan näkökulmasta tulkittua asumista, joka eroaa työhön ja arjen rutiineihin liittyvästä asumisesta (usein: kaupunkiasuminen). Kakkosasuminen sisältyy kokonaisuudessaan ja vapaa-ajan asuminen osittain *monikotisuuden* käsitteeseen.

Kesämökki, mökki, vapaa-ajan asunto, loma-asunto, lomamökki ja kesäpaikka ovat esimerkkejä nimityksistä, joita asukkaat ovat tämän artikkelin haastatteluaineistossa käyttäneet viitattaessaan ”toiseen” kotiinsa, joka on edelleen kodin

käsitteen tarkastelussa saanut *kakkoskodin* merkityksen. Edellä mainittuja käytetään myös tässä artikkelissa toisiaan vastaavina ilmaisuina. Myös tutkimuskirjallisuudessa edellä mainittuja nimityksiä on käytetty synonyymeinä kakkoskoti-termille (vrt. Pitkänen 2011, 15). Tämä on osaltaan ylläpitänyt kakkoskoteihin ja -asumiseen liittyvää käsitteellistä monimerkityksellisyyttä, mutta samalla huomio painottaa monikotisuuden merkityksen avaamista. Mitä nimitysten ja määritelmien takaa löytyy?

Kakkosasuminen tutkimuksessa

Kakkosasumiselle on tunnistettu monia syitä, joskin valtaosa niistä on tulkittu matkailun näkökulmasta, josta myös kakkosasunnon (*second home*) termi on alun perin lähtöisin (mm. Pitkänen 2011, Coppock 1977). Kakkosasunnot on leimattu etenkin kansainvälisessä tutkimuskeskustelussa harvojen oikeudeksi (mm. Gallent & Tewdwer-Jones 2001). Tätä mahdollista elitististä leimaa on pohjoismaisessakin yhteydessä tarkasteltu (Marjavaara & Müller 2007). Maisemallisesti tai harrastemahdollisuuksien ansiosta vetovoimaisilla alueilla, kuten Lapin lomakeskuksissa, vapaa-ajan asuntojen kysyntä saattaa tutkijoiden mukaan nostaa kiinteistöjen hinnat paikallisväestön ulottumattomiin. Toisaalta Marjavaaran (2008) mukaan alkupe- räisväestön poismuuton syyt liittyvät ennemmin asukkaiden elämäntilanteisiin ja työasioihin kuin asumisen saavutettavuuteen. Tämä huomio asettaakin monet väitteet kakkoskotien elitistisestä vaikutuksesta kyseenalaiseen valoon.

Suomalaisessa tutkimuskontekstissa kakkosasuminen liittyy ensisijaisesti mökkikulttuuriin ja siihen liittyviin ilmiöihin. Esimerkiksi Pitkänen (2011) on väitöskirjassaan ”Mökkimaisema muutoksessa” tulkinnut mökkeilyä kulttuurimaantieteen näkökulmasta, Alasuutari ja Alasuutari (2010) ovat tarkastelleet mökkeilyä toisena todellisuutena, Kauppila (2010) vapaa-ajan asumista ja liikku- mista, Hirvonen ja Puustinen (2008) mökkeilyyn liittyvää asenneilmastoa sekä Hiltunen (2007) ympäristövaikutuksia. Vapaa-ajan ekotehokkuus (Rytkönen & Kirkkari 2010a) sekä Sitran Maamerkit -hankkeen julkaisut (mm. Haukkala 2011) ovat osaltaan laajentaneet vapaa-ajan asumisen vaikutusarviointia.

Matkailututkimuksessa mökkeily ja kakkosasuminen, *second home tourism*, kuvataan usein irtiottona arjesta ja tarpeena etäännyä kaupunkiasumisesta (Müller 2007, Övervåg 2009). Samalla kakkosasuminen kuvaa loma-asumisen pysyvämpää muotoa. Tätä ”tilapäisestä pysyvään” etenevää asumisen prosessia on Seija Tuulentie (2007) kuvannut Lapin matkailuasumisen kokemuksissa. Tuulentie osoittaa kodin merkityksen pohdinnassaan, että matkailussa on tunnistetta- vissa paikkaan sitoutumisen tarve. Nyky-yhteiskunnassa paikkasidonnaisuus ja kodin pysyvyys eivät ole itsestäänselvyyskysymyksiä. Matkailuun liittyvä vapaa-ajan

asuminen voi näyttäytyä paikkaan kiinnittymisen ja kotisuhteen syntymisen alkuunpanijana.

Kakkosasunnot ja niiden suhde kaupunkiasumiseen

Vaikka asukkaiden tarve irtiottoon urbaanista on tunnustettu, kakkosasumisen suhdetta kaupunkiasumiseen on tutkittu vain vähän. Erityisesti kakkosasumisen teoreettinen tarkastelu on jäänyt paitsioon sekä ilmiönä että merkitysten tarkastelussa (Paris 2009). Poikkeuksena Hartig ja Fransson (2009) ovat tarkastelleet kakkoskotien saavutettavuuden ja käytön useuden vaikutuksia asukkaiden terveydentilaan, erityisesti suhteessa kaupunkiviheralueiden saavutettavuuteen (mukaan luettuna pihat ja puutarhat). Tutkijat ovat todenneet viheralueiden puutteen korvautuvan vapaa-ajan asuntojen käyttömahdollisuuksilla: kesämökkit edesauttavat työelämässä jaksamista, ja kaupunkiasuminen vailla riittäviä luontoelementtien elvyttäviä vaikutuksia saattaa ohjata osan asukkaista jakamaan asumistaan useampaan kuin yhteen osoitteeseen.

Kakkosasumisen yhdistäminen ensisijaisesti vapaa-aikaan ja matkailuun on ylläpitänyt tilannetta, jossa asukkaiden asumisvalintoja on tarkasteltu tilanne- ja paikkasidonnaisesti: kaupunkiasuminen ja vapaa-ajan asuminen on pidetty erillään. Tämä on heikentänyt yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksia asumisvalintojen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun (vrt. Brida ym. 2011). Kakkoskotien merkitysten avaaminen kodin käsitteessä pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tunnistettuun puutteeseen.

Kodin monimerkityksellisyys

Kodin merkitys käsitteenä on herättänyt vuosikymmenten saatossa laajalti mielenkiintoa. Sosiologia, psykologia, maantiede, antropologia, lääketiede, arkkitehtuuri ja monet muut tieteenalat ovat kukin avanneet kodin käsitystä luoden siitä monimerkityksellisiä ja ajoittain ristiriitaisiakin tulkintoja (Somerville 1997, Moore 2000). Yksimielisyys vallitsee lähinnä siitä, että koti on käsitteenä vaikeasti määriteltävissä.

Vaikka koti on hyväksytty moniulotteiseksi käsitteeksi, sen tulkinnassa rajaudutaan usein oman tieteenalan painotuksiin, jolloin osa kodin ominaisuuksista rajataan tarkastelusta pois (Mallet 2004). Tämä on ymmärrettävää, sillä vain harvoin tutkimushankkeet mahdollistavat eri tieteenalojen samanaikaisen haltuunoton. Vaikka tarkastelunäkökulman rajaaminen on usein välttämätöntä, tehdyt rajaukset eivät kuitenkaan saisi johtaa käsitteen monimerkityksellisyyden sivuuttamiseen.

Easthope (2004, 135) on pyrkinyt vangitsemaan kodin käsitteen monimerkityksellisyyttä määritellessään kodin ”paikkana”, johon sisältyy niin yksilön kuin

esimerkiksi perheen kannalta keskeisiä sosiaalisia, psykologisia ja tunnepohjaisia merkityksiä. Kuitenkin erityisesti perheen roolia osana kodin määritelmää on viime aikoina kritisoitu: ei ole itsestään selvää, että koti olisi aina perheen ja asunnon muodostama kokonaisuus (Somerville 1989); esimerkiksi tyypillisesti länsimaissa yksineläjiä on jatkuvasti enemmän ja perheitä vähemmän. Tämä yhteiskuntarakenteiden muutosten tunnistaminen on avannut uusia näköaloja kodin merkitykseen. Yksineläjien asumista tutkiva Tervo (painossa) on tunnistanut kodin sosiaalisen ulottuvuuden sekä yhdistävänä että erottavana tekijänä. Tervon mukaan yksinelävien kasvava määrä kyseenalaistaa perinteisen kotikäsitteen ja siihen liitetyn perhekeskeisyyden, mutta tarjoaa samalla astinlaudan asutosuunnittelun lähtökohtien uudelleen arviointiin. Asunto – ja siihen usein syvempänä ulottuvuutena liittyvä koti – voidaan nähdä osana urbaania kokonaisuutta korostaen tarvetta kodin ulottuvuuksien uudelleenarviointiin.

Toinen toistuva oletus on kodin hallintasuhde: omistusasuminen heijastaa yhteiskunnallista perheen ja elämänhallinnan painotusta (Dupuis & Thorns 1998, Mallet 2000, Tognoli 1987). Käsitte ”ideaalikodista” muokkautuukin yksilöiden asumiskokemusten lisäksi yhteiskunnan sosiaalisissa muutoksissa (Chapman & Hockney 1999). Hallinnan ulottuvuus liittyy myös kodin muokattavuuteen (Tognoli 1987, Cooper Marcus 1995). Omistusasumisessa on muita hallintamuotoja laajempi asuntotarjonta ja asukkaalla mahdollisuus löytää ”minuutensa jatke” (Clapham 2005, Dupuis & Thorns 1998).

Mutta koti ei liity pelkästään hallintaan tai minuuteen. Easthopen määritelmää mukaillen se kytkeytyy myös spatiaaliseen tarkasteluun, paikkaan ja tilaan. Tässä näkökulmassa käsitepari ”julkinen – yksityinen” luo rajanvetoa kodin ja muun maailman välille. Koti edustaa yksityisyyttä ja siinä hallittua, suljettua ja turvallista; julkinen näyttäytyy hallitsemattomampana ja määrittelemättömämpänä, jopa uhkaavana (Dovey 1985). Kotiin liittyy ajatus vetäytymisestä, jolloin koti muuttuu osaksi asujansa todellisuutta, tietoisuutta ja identiteettiä – Doveyn mukaan koti muokkautuu ajassa, tekemisen ja kokemisen prosessina. Rajanti (1999) painottaa kodin merkitystä asujansa kokemina toimintamahdollisuuksina; koti on ihmisen ominaisuus olla erillinen maailmassa mutta ei erillinen koko maailmasta. Rajanti tunnistaa näin yksityisyyden ja vetäytymisen tarpeet. Koti on paikka, josta lähdetään ja jonne palataan; tukikohta, joka sitoo ihmisen elettyyn maailmaan. Tämä näkemys ei näin ollen rajaa kotia tiettyyn paikkaan, vaan koti heijastaa yksilön ympäristösuhdetta laajemminkin.

Koti rakentuu sekä fyysisesti että kokemuksellisesti. Se, mikä on koti yhdelle, ei sitä välttämättä ole toiselle (Sixsmith 1986). Koti ei myöskään ole paikkaan sidottu käsite. Kodin ominaisuudet voivat ankkuroitua useampiin asukkaan kokemusmaailmassa merkittäviin paikkoihin sekä niihin kiinnittyviin muistoihin ja kokemuksiin, kuten lapsuudenkotiin (Sixsmith 1986, Cooper Marcus 1995). Koti voidaan

siten nähdä yhtä aikaa ympäristössä olevana näyttämön (arjen) käytännöille tarjoavana *paikkana, tunteina, tuntemuksina* (Mallet 2004) mutta myös *muistoina*.

Saunders ja Williams (1988) tähdentävätkin, että kodin moniulotteisuuteen on sisällytettävä paikan ja sosiaalisten suhteiden välinen vuorovaikutteisuus. Tällöin tavoitteena on tunnistaa ne tavat, joilla koti vaikuttaa niin asukkaisiin ja heidän sosiaalisiin suhteisiin kuin paikkasuhteisiin, sekä positiivisissa että negatiivisissa merkityksissä. Koti rakentaa asukkaansa minuutta, mahdollistaa sosiaalisen yhdessäolon, turvan ja yksityisyyden (Dovey 1985, Tognoli 1987). Mutta koti voi myös luoda turvattomuutta, pettymyksiä ja ristiriitoja (Goldsack 1999). Koti rakentaa käsitysmalleja hyväksyttävästä käyttäytymisestä, josta esimerkkinä uskomus omistamisesta kodin muokattavuuden mahdollistamiseksi. Kaikki nämä kodin tasot on tunnistettava, niin vaikutustensa kuin tilanneriippuvuutensa osalta.

(vrt. Easthope 2004, Clapham 2005.)

Koti on kiinteästi sidoksissa jatkuvuuteen, tilallisuuteen ja turvaan, kokijansa kokemuksellisuutta mukaillen; keskeistä on kodin ja kokijansa suhde. Hurtig (1995) painottaa kodin dialektisuutta eli prosessia, jossa asukas muuttaa ympäristöään ja ympäristö asukastaan. Tässä tarkastelussa asukkaiden kokemuksellisuus on avainasemassa: Hurtigin mukaan koti perustuu asujansa traditioihin, kiinnostuksen kohteisiin, tarpeisiin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Koti on siten ladattu täyteen henkilökohtaisia tulkintoja eivätkä yksiselitteiset määritelmät ole mahdollisia. (Easthope 2004.) Monikotisuuden tarkastelussa keskeistä on tunnistaa, miten kodin merkitykset kiinnittyvät asukkaiden eri asuntoihin, kuten ykkös- ja kakkoskoteihin.

Tutkimusasetelma ja -kysymys

Tässä artikkelissa tarkastelen asukkaiden asumisen valintoja ykkös- ja kakkoskotien muodostamassa monikotisuuden kokonaisuudessa tavoitteenani saavuttaa vertailulla kokonaisvaltaista ymmärrystä asumisen valintoihin. Tutkimuskysymykseni on: ”*Millaisia kodin merkitykseen liittyviä ulottuvuuksia on tunnistettavissa kakkoskodeissa?*” Lisäksi kysyn, millä tavoin ykkös- ja kakkoskodit näyttävät asukkaiden valinnoissa ja asumistyytyväisyydessä. Kysymyksillä pyrin osaltani vastaamaan Parisin (2009) esittämään huomioon, jonka mukaan kakkosasumista ei ole ilmiönä eikä merkityksinä tarkasteltu osana kaupunkeja ja kaupunkiasumisen valintoja. Tutkimuksen tavoitteena ei näin ollen ole jatkaa perinteistä mökkitutkimuksen linjaa, vaan tuoda asumisen monet muodot osaksi asunto- ja yhdyskuntasuunnittelun keskustelua. Artikkelin painopiste on asukkaiden kodin kokemuksissa, minkä vuoksi esimerkiksi hallinnolliset ja verotukselliset näkökulmat on rajattu pois.

Tutkimuksen viitekehys analyysiä ohjaamassa

Dupuis ja Thorns (1998) ovat tunnistaneeet kodin turvaa tuottavan merkityksen rakentaen tulkintansa Giddensin näkemykseen postmodernia yhteiskuntaa leimaavasta juurettomuudesta sekä merkityksettömyydestä. Tässä tyhjyydessä ontologista turvaa tarjoaa lähinnä koti, jonka suojaamana yksilöt etsivät identiteettiään ja sisältöä elämänsä (myös Paadam 2004). Tämä tarkastelu tarjoaa viitekehysten kodin merkitysten tutkimiselle. Kehyksen käytettävyyttä tukee myös se, että Dupuis ja Thorns ovat tarkastelleet kodin merkitystä erityisesti ikääntyville asukkaille, jotka ovat myös tämän artikkelin tarkastelussa.

Kodin mahdollistamaa ontologista turvaa koetaan ja ylläpidetään, kun Dupuisin ja Thorns (1998) määrittelemät neljä ehtoa toteutuvat. Seuraavassa olen laajentanut näiden ominaisuusehtojen tarkastelun käsittämään myös monikotisuuden, mikä on mahdollistanut tarkentavien tutkimuskysymysten tunnistamisen:

1. Sosiaaliseen ja materiaaliseen ympäristöön koti tuo vakauden ja jatkuvuuden: asunto edustaa materiaalista, rakennettua ympäristöä, kun taas koti mahdollistaa sen pysyvyyden ja turvallisuuden tunteen, jotka rakentuvat syvissä, tunnepohjaisissa merkityksissä (Dupuis & Thorns 1998). Kotiin assosioituvat näin hallinta ja kontrolli ominaisuuksina, joita muu ympäristö ei pysty täyttämään. Ovatko jatkuvuus, hallinta ja kontrolli saavutettavissa samanaikaisesti asukkaan eri kodeissa?
2. Kodin tilallisuus mahdollistaa arjen rutiinit, joissa ihmisyyys todentuu; arjen rutiinit tuovat oman osansa jatkuvuuteen sekä ennustettavuuteen (emt.), jotka on tunnistettu keskeisiksi hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi (Antonovsky 1996). Ennustettavuus ja tuttuus ovat keskeisiä kodin ominaisuuksia, ja ne tulevat esiin riiteissä kuten perhejuhlissa. Nyky-yhteiskunnan muutos, mukaan lukien kaupungistuminen ja kerrostalovaltaistuminen, on kuitenkin vaikuttanut erityisesti sukulaisten ja ystävien kokoontumisen syihin ja mahdollisuuksiin. Miten jatkuvuus ja riitit näyttäytyvät monikotisuudessa? Kohdentuvatko eri toiminnot eri osoitteisiin?
3. Koti tarjoaa alueen, jossa asukkaat voivat kokea hallitsevansa elämäänsä – kotona koetaan vapautta valvonnasta, joka on noussut keskeiseksi osaksi nyky-yhteiskuntaa. Kodin yksi ominaisuus onkin mahdollisuus kokea autonomiaa (Dupuis & Thorns 1998) tai suvereniteettia (Lapintie 2008). Kotona on mahdollisuus olla juuri siten kuin itse haluaa – vai onko? Muuttavatko suvereniteettiin liittyvät olemisen mahdollisuudet eri kodeissa ja ympäristöissä?
4. Koti luo perustan identiteettien luomiselle ja rakentumiselle edellyttäen mahdollisuutta muokata kotia ja sen ympäristöä; myös kodin omista-

minen luo omat edellytyksensä muokkaamiselle (Dupuis & Thorns 1998). Millä tavoin ykkös- ja kakkoskodit näyttäytyvät tässä yhtälössä?

Kohderyhmänä kolmas ikä

Tässä artikkelissa kuvailtu tutkimusosuus on osa laajempaa asumisen valintoja käsittelevää väitöskirjatutkimusta. Tutkimuskokonaisuutta taustoittaa asukashaastatteluaineisto, jota olen ollut keräämässä Ympäristöministeriön rahoittamassa ”*Asumispreferenssit, asumisen arki ja kestävä yhdyskuntarakenne*”-tutkimuksessa. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin laitoksen (nyk. Aaltoyliopisto) tutkimusosuus kyseisessä hankkeessa toteutettiin kaksivaiheisesti vuosina 2006–2008. Tuloksista on raportoitu eri julkaisuissa (mm. Lapintie 2008, Lapintie & Hasu 2010, Hasu 2009). Keräämämme lähes 50 kotitalouden haastatteluaineisto mahdollisti vapaa-ajan asuntojen tunnistamisen osana kaupunkiasumisen valintoja.

Kerättyä aineistoa olen täydentänyt vuosina 2010–2011 seitsemän kotitalouden teemahaastatteluilla, tavoitteena syventää ymmärrystä erityisesti ykkös- ja kakkoskodin merkityksistä asukaskokemuksissa ja -valinnoissa. Haastateltaviksi rajasin pääkaupunkiseudulta niin sanotun kolmannen iän asukkaat¹, jotka tavoitin Asumispreferenssi-tutkimuksen jatko-haastatteluna (kotitalouksia 1), Kestävä matkailualue MATKA-tutkimuksen² yhteydessä (2) sekä seminaari- ja tutkimushanke-esittelyjen yhteydessä (4). Kuusi haastatelluista kotitalouksista omisti enemmän kuin yhden kodin. Yhteistä haastateltaville oli halu ja valmius avata tutkijalle omaa asumistaan, mikä on etenkin kodin syväymmärryksessä keskeistä (vrt. Cooper Marcus 1995). Haastateltavista kuusi oli pariskuntia, ja molemmat puoliset osallistuivat haastatteluun. Yksi haastateltavista asui kaupunkikodissaan yhden hengen taloudessa.

Monikotisuuteen pureuduin teemahaastattelulla. Haastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska tavoitteenani oli avata kodin merkityksiä ja ymmärtää yksilön (sekä kotitalouden) käyttäytymistä syvällisesti (vrt. Alasuutari 1999). Keskittyminen eläkeikää odottaviin tai jo eläkkeelle jääneisiin asukkaisiin perustui puolestaan tutkimustuloksiin, joiden mukaan vapaa-ajan asuntojen käyttöä ovat halukkaimmin lisäämässä eläköityvät asukkaat (mm. Pitkänen & Kokki 2005, Nieminen 2009). Nämä kolmatta ikää elävät asukkaat myös edustavat enemmistöä mökkiomistajakunnassa: vapaa-ajan asuntojen omistajista yli kaksi kolmasosaa on yli 60-vuotiaita (Nieminen 2009, ks. myös Di ym. 2009).

1 Kolmas ikä kuvaa elämänvaihetta, joka sijoittuu työiän ja vanhuusiän väliin; kolmannen iän edustajat ovat aktiivisia, työuraansa lopettelevia tai jo eläkkeelle jääneitä. Kolmas ikä saattaa olla ajallisesti hyvinkin pitkä elämänvaihe, joka mahdollistaa monia valintoja, kuten uusien asumistyylien tai -tapojen kokeiluja. Toisaalta elämänvaiheet ovat yhä vähemmän sidoksissa todelliseen ikään.

2 MATKA-hanke toteutettiin yhteistyössä Aalto-yliopiston arkkitehtuurin ja energiatekniikan laitosten sekä Metsätutkimuslaitoksen METLA kanssa. Hankkeesta on raportoitu mm. Kestävä matkailualue-raportissa (Staffans & Merikoski 2011).

Kaikilla tässä tutkimuksessa haastelluilla kolmannen iän asukkailla oli niin sanottu ykköskoti pääkaupunkiseudulla, kaupunkikeskusta- tai lähiöympäristössä. Tästä syystä tässä artikkelissa ykkösasumista nimitetään kaupunkiasumiseksi. On kuitenkin muistettava, että ykkös- ja kakkoskotien todellisuus on tätä moninaisempi: asukkaan ykkös- ja kakkoskoti saattavat molemmat sijoittua kaupunkiympäristöön. Myös erilaiset kaupunkiympäristöt voivat erota merkittävästi toisistaan asumisen eri ominaisuuksissa. Ykkös- ja kakkoskotien määrittely tulisi ymmärtää tilannesidonnaisesti ja välttää määrittelyiden perustumista yleisiin käsityksiin (kuten kaupunki vs. maaseutu) tai hallinnollisiin tulkintoihin (mm. verotus).

Aineistoon keruu ja analysointi

Kolmannen iän asukkaiden teemahaastatteluisa hyödynsin tekniikkana ”aktiivista haastattelua”. Aktiivinen haastattelu painottaa todellisuuden rakentumista sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Keskeisessä asemassa on haastattelijan ja haastateltavien välinen suhde. (Holstein & Gubrium 1995) Vaikka puolistrukturoitu teemahaastattelu jättää paljon liikkumisvaraa, kuten teemojen käsittelyjärjestyksen ja jopa käsittelemättä jättämisen (Tuomi & Sarajärvi 2009), aktiivinen haastattelu kannustaa muun muassa toiminnalliseen aktiivisuuteen. Pyrinkin antamaan haastateltaville mahdollisuuden ohjata haastattelutilannetta esimerkiksi haastattelupaikan osalta. Eri ympäristöt herättivät haastateltavissa tunteita ja muistoja. Näiden kautta keskusteluun nousi asioita, joita haastateltava ei ehkä kokenut ensin oleelliseksi mainita tai ”oikeutetuksi” sanoa. Haastattelun alussa oma asuminen saatettiin kuvata unelmien täyttymyksenä, mutta esimerkiksi siirtyminen asunnon ulkotilaan paljasti, etteivät asumisen kaikki ominaisuudet vastanneetkaan odotuksia. Haastattelijan vastuulle jäi tunnistaa ja tarttua näihin huomioihin ja tarvittaessa tarkentaa ilmiöiden välisiä suhteita yhdessä haastateltavan kanssa.

Aktiivisuus todentui myös puolisoiden keskinäisessä dialogissa. Haastattelijana koin antavani teemoja täkyinä, joihin haastateltavat kukin omalla tavallaan tarttuivat ja lähtivät johdattamaan keskustelua osin ennalta arvaamattomille urille. Asumisen tutkimuksessa näen kuvaillun ennakoimattomuuden arvokkaana, sillä tutkija tuskin koskaan voi ymmärtää täysin, mikä liittyy kunkin asukkaan (kotitalouden) asumiseen ja mikä ei. Aktiivinen haastattelu mahdollistikin pitkällisen elämän- ja asumiskokemusten omaavien asukkaiden omaehtoisen pohdinnan. Haastatteluista osa sai siten syvähaastattelun piirteitä. Asukkaat irtautuivat haastattelutilanteessa haastattelijaa–haastateltava-asetelmasta ja alkoivat luoda omaa elämäntarinaansa. Näissä kertomuksissa sain mahdollisuuden sukeltaa asukkaiden tunnemaailmaan, mikä edesauttoi

kodin moniulotteisen kokemuksellisuuden hahmottamista. Osa kodin ominaisuuksista avautui haastateltavia ja heidän kotejaan havainnoimalla – kodin tutkimuksessa näen siksi tärkeäksi, että tutkija saisi mahdollisuuden tutustua niin haastateltavaan kuin vähintään yhteen hänen kodeistaan.

Haastattelua ja myöhemmin analyysiä ohjanneet teemat olivat asukkaan eri asunnot, koti käsitteenä ja kokemuksena, asumishistoria (sisältäen asumisen asenteet ja suhtautumisen omaan asumistiedon prosessointiin), käsitys asumisen laadusta (laatutekijät, ml. toiminnallinen ja sosiaalinen asumisen ympäristö, asuinympäristöjen muutos), asumispreferenssit (asumistoiveet, odotukset) sekä todelliset asumisen valinnat (valintaprosessit, koettu tyytyväisyys ja pettymykset).

Haastattelujen kesto vaihteli 2,5 tunnista 3,5 tuntiin. Nauhoitin kaikki haastattelut haastateltavien luvalla. Litteroin ensimmäisen haastattelun itse, ja kuusi muuta nauhaa litteroitiin ulkopuolinen litteroija. Litteroitu aineisto käsiteltiin Atlas.ti-ohjelmassa. Aineiston analysoinnissa noudatin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2009), jossa teoreettisen lähtökohdana käytin kodin käsitettä. Tätä edelsi kuitenkin jokaisen kotitalouden haastatteluaineiston käsittely omana kokonaisuutenaan.

Monikotisuus kotisuhdetta rakentamassa

Jotta koti täyttäisi Dupuisin ja Thornsien määrittelemän kodin ontologisen turvallisuuden ulottuvuuden, edellytetään kodin (1) tuovan kokijoilleen vakauden ja jatkuvuuden tunteen; (2) mahdollistavan ne arjen rutiinit, joissa ihmisyyden todentuu; (3) tarjoavan alueen tai tilan, jossa asukkaat voivat kokea hallitsevansa elämänsä; (4) luovan perustan identiteettien luomiselle ja rakentumiselle. Nämä tekijät olivat tunnistettavissa haastatteluaineistosta. Aineistoanalyysi toi kuitenkin esiin myös muita kodin ulottuvuuksia kuvaavia tekijöitä, joista kaikki voitiin sisällyttää Dupuisin ja Thornsien jaotteluun (tunnistetut tekijät merkitty *kursiivilla*, ilman lainausmerkkejä).

(1) **Jatkuvuus.** Kaupunkiasuminen koetaan lähtökohtaisesti ”ykkösasumiseksi”, mutta joskus määritelmän koetaan perustuvan lähinnä hallinnollisiin tai traditioihin perustuviin käytäntöihin, erityisesti jos kakkoskodissa oleskellaan ykköskotia enemmän, fyysisesti tai tunnetasolla. Vapaa-ajan asuminen sitoo asukkaidensa historian, menneen ja tulevan, sukupolvien ajan. Kodin määritelmä korostaa jatkuvuutta ja pysyvyyttä, mutta myös ajassa tapahtuvaa kasvua ja kehittymistä. Kahden (tai useamman) kodin vertailussa *kaupunkiasunto saa osakseen enemmän toiminnallisuuteen ja pääomahyödykkeeseen liittyviä pohdintoja, kun taas vapaa-ajan asunnot vangitsevat symbolisia merkityksiä.* Tällaisesta esimerkkinä käy suvun tarinan jatkuvuus, joka on tunnistettavissa

ensisijaisesti vapaa-ajan asunnoista. Perintömökit tarjoavat historiallista jatkuvuutta, mutta myös uudempien mökkien kohdalla *historiaa luodaan aktiivisesti*. Tästä havainnollisena esimerkkinä käyvät ”mökkikirjat”, joita joko kirjoitettiin päiväkirjan tavoin, vieraskirjoina tai kertomuksia rakennettiin valokuvakirjoina.

Yhteistä mökkikirjoille on jatkuvuus, jossa kietoutuu yhteen sekä paikka, asuminen kodissa että kodin asukkaat. Kakkoskodit tuovatkin perhesuhteet kaupunkikoteja monimuotoisemmin esiin. Ne ovat suvun kohtaamispaikkoja, joissa tavat ja muistot siirtyvät sukupolvelta toiselle. Ne myös saattavat tarjota kaupunkikoteja mielekkäämmän tilan juhlille ja tapahtumille, mutta ennen kaikkea ne luovat pysyvyyttä ja jatkuvuutta asukkaidensa sekä heidän lapsiensa ja lastenlapsiensa asumiseen.

(2) **Arjen rutiini** on rutiini osoitteesta riippumatta – kussakin asunnossa ja asuinpaikassa, jokaisessa kodissa, muodostuu omat rutiininsa. Kaupunki- ja vapaa-ajan asunnon arjen erottaa tapa, jolla tehtäviin suhtaudutaan. Kaupunkikodissa arki on kokonaisvaltaisempaa, asukaskertomuksissa usein jopa uuvuttavaa. Kaupunkiasumiseen liittyy odotuksia ja velvoitteita, rooleja, jotka asukkaan on täytettävä. Vapaa-ajan asunto, kakkoskoti, näyttäytyy rooli-odotusten vastapainona. Vaikka vapaa-ajan asunnot kuvataan monesti taakkana työikäisille, tuntemusten ja kokemusten tasolla tämä vastuunkanto ei näyttäydy taakkana vaan päinvastoin:

”Kesämökillä on heti aluksi jo rennompaa. Siellä riisutaan kaikki työ pois, kaikki. Siellä on täysin oma itsensä. Siellä jo vaatetus kertoo siitä, että mä saan olla ihan vapaasti. Kaikki voi tehdä sitä, mitä itse haluaa. Jos joku haluaa hakata halkoja, voi hakata niitä vaikka vuorokauden ympäriinsä, kukaan ei sano siitä yhtään mitään. Ei ole mitään pakkoa. Jos joku haluaa vaikka maalata, joku on vaikka koko yön metsässä. Kaikki saa olla ja tehdä mitä haluaa. Mutta sitten siinä on myös se, että on yhteinen aika. Kaikki kokoontuu sen suuren pöydän ääreen syömään, mutta siellä ulkona kuitenkin laitetaan se ruoka ja grillataan, tehdään mitä tehdään. Sisällä vaan keitetään vaikka perunat tai ollaan vähän niinku puoliretkellä; linnut laulaa, oravat juoksee aidalla edestakaisin. Tuntuu, että elämä on kivaa.” (N64)

Kakkoskoti sisältää omat arjen rutiininsa, jotka luovat jatkuvuutta. Arjen rutiineihin kuuluu kaupunkiasumista enemmän *yhdessä tekeminen*, mutta vastaavasti myös *mahdollisuus vetäytymiseen*. Tämä on seurausta vapaa-ajan asuntojen tilallisuudesta. Mökit ja vastaavat asunnot eivät ole vain rakennuksia; vaikka varsinaiset asuintilat olisivat pienet, asukkailla on käytössään erilaisia

sisä- ja ulkotiloja moneen eri tarkoitukseen. Kukin löytää oman tapansa olla ja luoda omat arjen rutiininsa. Tätä mahdollisuutta ei kaupunkiasumisessa välity.

Arki onkin läsnä myös kakkoskodissa. Perimmiltään kyse on asukkaan motivaatiosta ja *mahdollisuudesta järjestää omaan asumiseen sisältyvät tavat ja tekemiset*. Jos työ viedään kakkoskotiin, on se tietoinen päätös. Osa haluaa pitää työn vapaa-ajan asunnoltaan pois, jolloin tehdään selkeä erotus vapaa-ajan ja arkiasumisen välille. Osa taas arvostaa mahdollisuutta *yhdistää asumisen eri puolia yhdessä paikassa* – tähän kakkoskodit antavat erinomaisen mahdollisuuden:

”...mulla oli sellainen kansainvälinen työ, ..., niin se oli pääasiassa sähköpostia ja puhelinkokouksia, niin mä saatoinkin keväisinkin olla kuukauden (mökillä), että mä tein töitä. Esim. puhelinkokoukset, niin eihän ne voineet tietää missä mä olen. Sitten mä kävin hiihtelemässä, laskettelemassa ja sitten kirjoittelin ja valmistelin seuraavaa päivää ja se oli sillai, että varmaan se työpanos tuli tehtyä, mutta se oli kivat puitteet...”(M66)

(3) **Elämönhallinta.** Yksi keskeinen kodin ominaisuus on mahdollisuus omaan tilaan ja paikkaan. Tämä syntyy elämönhallinnan, mutta myös siihen liittyvän yksityisyyden kautta. Yksityisyyttä ja esimerkiksi suvereniteettia on tarkasteltava kontekstisidonnaisesti – tarpeet ja mahdollisuudet ovat erilaiset eri elämänvaiheissa. Hoivakodissa asuttaessa oma yksityisyys näyttäytyy eriasteisena kuin asuttaessa omassa asunnossa vailla tarvetta ulkopuoliseen apuun. On keskeistä, miten asukkaat ja kotitaloudet kokevat yksityisyyden tarpeensa ja mahdollisuutensa elämönhallintaan. Kodin yksityisyyttä on tutkimuksissa tunnistettu monia eri tasoja, puolisoitten intiimistä yhdessäolosta perheen ja tuttavien yksityiseen yhdessäoloon, mutta myös yksinäisyyteen ja eristäytymiseen (Pedersen 1999, Altman 1975). Asukasaineistossa vapaa-ajan asunnot näyttäytyivät ensisijaisesti *positiivisen yksinolon* valossa. Kakkoskodit tarjoavat erilaisia tiloja ja paikkoja, joissa arjen puuhastelu ohjaa asukkaiden yksin- ja yhdessäoloa. Tilanne on päinvastainen kaupunkikodeissa, joissa esimerkiksi toinen puolisoista saattaa kokea, ettei hänellä ole omaa tilaa kaipaamaansa puuhasteluun tai vetäytymiseen (ks. myös Madigan & Munro 1999).

Yksityisyyttä tasapainottaa *hallittu yhteisöllisyys*. Yhteisöllisyys esiintyy suvun ja kakkoskodeissa vierailevien tuttujen, mutta myös alueella asuvien, kesken. Etenkin silloin, jos kakkoskoti on hankittu vetovoimaisesta paikasta, on todennäköistä, että alueella kohtaa samanhenkisiä asukkaita. *”(Kaupungissa) kaikkia tervehditään ja jutellaan, mutta sellaisia sydänystäväreitä ei, niitä tulee enemmän (kakkoskodissa)”*. Kakkoskotien yhteisöllisyys juurruttaa asukkaansa paikkaan ja luo kotiin liittyviä merkityksiä.

Elämänhallinta näyttäytyy kakkoskodeissa selkeänä. Kaupunkikoteihin verrattuna myös kakkoskotien ympäristöihin kohdentuvat muutokset ovat hitaampia ja hallitumpia. Muutoksen hallinnassa ja ennakoinnissa poikkeuksena näyttäytyvät vetovoimaiset alueet. Mitä enemmän alueet houkuttavat uusia asukkaita, sitä todennäköisemmin alueisiin kohdentuu ympäristöä voimakkaasti muokkaavia toimenpiteitä. Asukkaiden tyytymättömyys vaikuttamisen mahdollisuuksiin vaikuttaa heidän paikka- ja kotisuhteen kehittymiseen. (vrt. Hasu & Tyrväinen 2011.)

(4) **Identiteetin rakentaminen.** Asumisessa, ja etenkin kodin ajallisessa rakentamisessa, esiintyy tärkeänä mahdollisuus muokata asunnosta koti. Kodin rakentaminen on osa asukkaidensa identiteetin rakentamista. Monikotisuuden tarkastelussa kakkoskodit vaikuttavat olevan erillään kaupunkiasunnon säännöistä ja odotuksista. Kaupungissa on sopeuduttava taloyhtiön ja naapuruston tapaan toimia (Hasu 2009). Vapaa-ajan asunnolla ”saa olla oma itsensä” ja päättää itse tekemisistään. Kakkosasuntojen kohdalla *vaikuttamisen mahdollisuus* nouseekin vahvasti esiin. Monen kohdalla myös oman *luontosuhteen rakentaminen ja ylläpitäminen* tapahtuu vapaa-ajan asunnolla. Kaupunkiasuminen ei anna riittävästi vaikuttamisen mahdollisuuksia, etenkin kodin ulkotilojen osalta:

”Ja se, että varmasti, kun mä oon maalta kotoisin, niin mä en ehkä pärjää ilman sitä kakkosasuntoa. Että mussa on jokin sellainen puoli, kun mä oon kuitenkin cityihminen, niin minus on se maalaispuoli... tosissaan se, että voisiko näitä rakentaa silleen, ettei tarvitse enää toista asuntoa? Mutta totta kai tarvii, jos asuu vain tämmöisessä eikä ole pihaa.”(N64)

Erityisesti pihatilat näyttäytyvätkin kriittisenä tekijänä – vaikka kerrostalopiha olisi käytettävissä, ei sitä edes mielletä pihaksi, jos asukkaalta puuttuu kaipaa-mansa vaikuttamisen mahdollisuus. Jos vaikuttaminen ei onnistu yhdessä osoitteessa, täydentyy kaupunkiasuminen kakkosasumisen mahdollistamalla ominaisuuksilla – jos asukkaalla on käytössään enemmän kuin yksi koti.

Edellä esitetty sitaatti kuvaa myös identiteetin kehittymistä. Identiteettiä ei rakenna vain niin sanottu ykköskoti, vaan *monikotisuus rakentaa asukkaidensa identiteettiä*. Sitran Maamerkit -hankkeen tulokset avaavat osaltaan tätä monikotisuuden vaikutustulkintaa. Tuloksissa sekä kaupunkilaiseksi että maalaiseksi itsensä määritteli 38 prosenttia, kun esimerkiksi ”puhtaasti” kaupunkilaiseksi koki itsensä 39 prosenttia vastaajista (Haukkala 2011). Oman identiteetin lisäksi myös asukkaiden *perheidentiteetti* muuntuu. Yhden hengen kotitaloudessa asuva saattaa asua osan vuotta yhteistaloudessa, sillä monet kakkosasunnot yhdistävät ja yhdentävät sukupolvia tai eri kotitalouksia. Näin tapahtuu harvoin ”ykkösasumisessa”.

Monikotisuus ja asuntoportfoliot

Kodin ulottuvuuksien tunnistaminen ykkös- ja kakkoskotien välillä osoittaa, että asukkaat kohdentavat kodin ominaisuuksia eri asuntoihinsa. Aina ominaisuuksien tunnistaminen ja kohdentaminen ei ole tietoista. Monikotisuus sisältää näin ollen myös havainnon siitä, että asukkaat eivät aktiivisesti tunnista itseään monikotisiksi tai koe jakavansa kodin ominaisuuksia eri asuntoihin: ”Koti on koti, ja mökki on mökki”. Monikotisuus ei kuitenkaan tarkoita asunnon nimeämistä kodiksi, vaan kodin käsitteeseen sisältyvien ominaisuuksien jakautumista eri osoitteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asukkaat tekevät asumisen valintoja asumisensa kokonaisuudessa.

Jos asukkaalla on käytössään enemmän kuin yksi asunto ja hän liittyy useampaan kuin yhteen asuntoon kodin ontologisia ominaisuuksia, voidaan puhua *monikotisuudesta*. Siksi asumistutkimuksen käsitteistöön tulisi sisällyttää monikotisuutta ilmentävä *asuntoportfolio*. Asuntoportfolion käsite on johdettu taloustieteistä kuvaamaan niitä *asukkaan käytössä olevia asuntoja*, jotka vaikuttavat asumisen valintoihin ja koetun laadun arviointiin. Kodin merkityksiä saavien asuntojen lisäksi portfolioon voi sisältyä esimerkiksi sijoitusasuntoja, joilla ei ole asukkaalle monikotisuuden edellyttämää kodin ulottuvuutta. Silti nämäkin asunnot muokkaavat omistajansa käsityksiä asumisen mahdollisuuksista. Asuntoportfolio näin ollen yhdistää asukkaan eri asunnot yhdeksi käsitteeksi ja mahdollistaa asukkaan eri asumismuotojen ja tapojen tarkastelun sekä asumisvalintojen kokonaisvaikutusten tutkimisen.

Samalla on kuitenkin huomattava, että haastatteluaineiston mukaan monikotisuus ei automaattisesti vaikuta asumisvalintoihin kuten talotyyppiin. Kolmannen iän haastateltujen lapsista osa hyödynsi kerrostalon ja vapaa-ajan asunnon kokonaisuutta, mutta yhtä lailla saatettiin asua omakotitalossa ja nauttia vanhempien kakkosasunnon käyttömahdollisuudesta. Monikotisuus kuitenkin merkitsee aina resurssien jakamista eri kohteisiin. Esimerkiksi laajoja piha-alueita jaksetaan hoitaa monesti vain yhdessä osoitteessa. Toisaalta jos jo asutaan omakotitalossa ”isolla pihalla”, ei kakkosasuntoa ehkä edes kaivata (Pekkanen 2006). Keskeistä on hahmottaa, miten monikotisuus vaikuttaa, mahdollistaa ja rajoittaa asumisen valintoja ja arvostuksia.

Asuntoportfoliot luovat ja rakentavat käsityksiä asumisen mahdollisuuksista. Kaupunkiasumiselta ei vaadita kaikkia itselle tärkeitä laatuominaisuuksia, jos osa ominaisuuksista saavutetaan kakkoskodissa. Asumisen tutkimukselle tämä tarkoittaa sitä, että kakkoskodin käyttömahdollisuus saattaa tuottaa paremman arvion ykköskodista ja sen ympäristöstä kuin jos vastaajalla olisi niin sanotusti vain yksi koti.

Monikotisuus elämänhallintana

Tämä artikkeli on pyrkinyt vastaamaan asumisen tutkimuksessa todettuun puutteeseen ja tuomaan vapaa-ajan asumisen kaupunkiasumisen yhteyteen monikotisuuden merkitysten ja ilmiöiden tarkastelussa. Artikkelissa todettiin kodin monien ominaisuuksien löytyvän enemmän kakkos- kuin ykköskodeista (vrt. myös Pitkänen ja Kokki 2005). Kaupunkikodit kääntyvät sisäänpäin asukkaiden painottaessa asunnon toimivuutta arjessa. Oman identiteetin rakentaminen, vaikuttaminen ja jatkuvuus ovat osa kodin tuomaa ontologista turvaa, mutta nämä piirteet ovat tämän tutkimuksen asukasaineiston mukaan harvemmin kaupunkiympäristössä saavutettavia. Kakkoskodit sen sijaan tarjoavat asukkailleen elämyksellisyyttä ja vaikutusmahdollisuuksia, niin sisä- kuin ulkotiloissa. Ykkös- ja kakkoskotien muodostama monikotisuus onkin osa asukkaiden elämänhallintaa. Elämänhallintaan liittyy myös varallisuus. Asuntovarallisuus on pääomaa, jonka varaan ikääntyvät asukkaat rakentavat tulevaisuuttaan. Mutta pääoma kasvaa myös hyvinvoinnissa: kakkoskotien aktiivinen ympäristö ja sen käytettävyys pitää asukkaat fyysisesti virkeinä. Ominaisuusulottuvuudet, kuten elvyttävyys tai hallinta, voidaan kiinnittää asuntoportfolion viitekehyyksessä eri asuinympäristöihin. Tämä tarkastelu mahdollistaa entistä syvemmän ymmärryksen asumisen valintoihin, ja edelleen, mahdollisuuden ottaa tunnistettuihin tekijöihin ja niiden saavutettavuuteen kantaa suunnittelun keinoin. Osalla asukkailla on mahdollisuus optimoida asumisvalintansa, mutta valtaosa joutuu sopeuttamaan toiveensa ja tarpeensa erilaisiin rajoitteisiin. Koska asumisen tarpeissa ei ole kyse vain asunnosta vaan kodista ja sen eri tiloista niin sisällä kuin ulkona, monikotisuus antaa asuntosuunnittelulle ja -tutkimukselle mahdollisuuden uudenlaiseen kysymyksenasetteluun. Enää ei tule kysyä *missä* vaan *millaisissa eri paikoissa ja miten* asut.

Uusia avauksia asumisen tutkimukseen

Kakkosasunnot ovat leimautuneet ensisijaisesti ikääntyvien asukkaiden ajanviettotavaksi. Olen usein saanut vastata kysymykseen, eikö vapaa-ajan asumisen merkitys vähene ajan kuluessa kun yhä useampi sukupolvi kasvaa urbaanissa ympäristössä. Tämän tutkimuksen asukasaineisto ei tue kyseistä väitettä. Kakkoskotien tarjoama jatkuvuus sitoo yhteen eri sukupolvet, jolloin sekä lasten että lastenlasten asumista pohditaan ensisijaisesti kakkoskoteihin liittyen. Kaupunkikodit ovat toisin sanoen asukaskohtaisia ja hetkeen sidottuja; kakkoskodit luovat jatkuvuuden, jossa eri sukupolvien asumisen tavat kietoutuvat yhteen. Yhteiset kokemukset rakentavat tulevien sukupolvien käsityksiä ja tottumuksia asumisen mahdollisuuksista ja monikotisuus rakentuu osaksi nuorempienkin asumiskäsityksiä (myös Brida ym. 2011).

Monikotisuus kytkeytyy asumisen valinnoissa myös yhdyskuntarakenteisiin. Yhä useampi varustaa kakkoskotinsa ympärivuotisesti asuttaviksi sekä riittävän tietoliikenneyhteyksin. Etätyön mahdollisuudet ja eriytyvät elämäntyyli luovat uusia tarpeita ja odotuksia, myös muiden kuin kolmannen iän asukkaiden asumiseen. Kun asukkaat hajauttavat asumistaan eri osoitteisiin, merkitsee tämä lisääntyvää matkaamista eri kotien välillä, mutta myös kaupunkiasunnon kausiluonteisempaa käyttöä – ilmiö, joka on toistaiseksi liitetty vain vapaa-ajan asumiseen.

Kodin käsitteen tarkastelussa korostettiin, etteivät tutkimukselliset rajaukset saisi sivuuttaa kodin käsitteen monimerkityksellisyyttä. Uutena käsitteenä esitetty asuntoportfolio syventää asumisen koetun laadun tarkastelua ja käsityksiä kotiin liittyvistä tarpeista. Käsite olisikin suositeltavaa sisällyttää osaksi asumistutkimusta, sillä asuntoportfolio sisältää käsitteellisesti ne kodin ja asumisen ominaisuuskriteerit, joita asukas kohdentaa eri painoarvoin eri asuntoihinsa. Asukkaan mahdollisesti kokemat puutteet eivät heikennä asumisen kokonaislaatuarviota, jos ja kun ominaisuudet ovat kompensoitavissa asuntoportfoliossa. Tämä kompensoatiomekanismi kuitenkin herättää pohtimaan kompensoation tunnistettavuutta ja saavutettavuutta. Ensinnäkin kakkoskotien tutkimus on rajautunut ensisijaisesti vapaa-ajan asuntojen omistajiin, vaikka kakkoskotien käyttömahdollisuus on yli puolella suomalaisista. Toiseksi suhdeluku muistuttaa, että puolella asukkaista ei ole edellä mainittua mahdollisuutta.

Monikotisuus peräänkuuluttaa asumisen ja yhdyskuntasuunnittelun tutkimuksen uudelleentarkastelua. Maankäytön suunnittelu perustuu pitkälti kaavoitukseen. Toiminta kulminoituu eri kaavatasoihin, joille kaikille on yhteistä rajattu alueellinen tarkastelu. Monikotisuus kuitenkin paljastaa asumisen toisen todellisuuden. Vaikka kaupungilla tai kaava-alueella on rajansa, asukkaiden asumisella ja liikkumisella ei näitä rajoja ole. Tästä huolimatta maankäytön suunnittelu nojautuu käsitykseen yhdestä asunnosta ja kodista, painottaen tavoitteita keskittää asuminen, työ ja palvelut yhdelle, rajatulle alueelle.

Asuntoportfolion käsite mahdollistaa kakkoskotien liittämisen osaksi kaupunkiasukkaiden asumisvalintoja, asumista ja elämää, osaksi näiden tutkimusta ja asuntosuunnittelua. Samalla käsite liittää monikotisuuden osaksi kaupunkia ja yhdyskunnan rakenteita. Monikotisuus onkin liitettävä osaksi yhdyskuntasuunnittelun problematiikkaa, mikä haastaa niin tutkijat kuin suunnittelijat ja poliitikot määrittelemään uudelleen yhdyskunnan käsitteen sekä kestäväen yhdyskunnan rakenteet ja tavoitteet.

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti** (1999). Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino, Gummerus.
- Alasuutari, Pertti & Alasuutari, Maarit** (2010). Mökkihulluus. Vapaa-ajan asumisen taika ja taito. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Altman, Irwin** (1975). *The Environment and Social Behavior. Privacy, Personal Space, Territory, Crowding.* Brooks/Cole Publishing Company. California.
- Antonovsky, Aaron** (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International.* 11:1, 11–18.
- Berghäll, Elina & Perrels, Adriaan & Sahari, Anna** (2007). Mökkikannan kehityspolku vuoteen 2025 asti. VATT keskustelunaloitteita. [viitattu 9.1.2012] <http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/k455.pdf>
- Brida Juan Gabriel & Osti, Linda & Santifaller, Esther** (2011). Second homes and the need for policy planning. *An International Multidisciplinary Journal of Tourism.* 6: 1, 141–163
- Chapman, Tony & Jenny Hockey** (1999). The ideal home as it is imagined and as it is lived. Teoksessa: Chapman, T & Hockey, J. (toim.) *Ideal Homes? Social change and domestic life.* Routledge, London. 1–14
- Clapham, David** (2005). *The Meaning of Housing. A pathways approach.* The Policy Press.
- Cooper Marcus, Clare** (1995). *House as a mirror of self: exploring the deeper meaning of home.* Berkeley, CA. Conari Press.
- Coppock, J.T.** (1977). Second homes in perspective. In Coppock, J.T. (toim.) *Second Homes – Curse or Blessing?* Pergamon Press.
- Di, Zhu Xiao** (2009). Does Second-Home Ownership Affect Primary Housing Demand? *Housing Studies.* 24: 3, 321–332
- Dovey, Kimberley** (1985). Home and homelessness. Teoksessa Altman, Irwin & Werner, Carol M. (toim.) *Home Environments.* Plenum Press
- Dupuis, Ann & Thorns, David C.** (1998). Home, home ownership and the search for ontological security. *The Sociological review.* 46:1, 24–47
- Easthope, Hazel** (2004). A Place called home. *Housing, Theory and Society.* 21: 3, 128 — 138
- Gallent, Nick & Tewdwr-Jones, Mark** (2001). Second Homes and the UK Planning System. *Planning Practice and Research.* Vol. 16: 1, pp. 59–69.
- Gold sack, Laura** (1999). A Haven in a heartless world? Women and domestic violence. Teoksessa: *Ideal Homes? Social change and domestic life.* Chapman, T & Hockey, J. (toim.). Routledge, London. s. 1999, s. 121–132.
- Hartig, Terry & Fransson, Urban** (2009). Leisure home ownership, access to nature, and health: a longitudinal study of urban residents in Sweden. *Environment and Planning A.* 41, 82–96.
- Hasu, Eija** (2009). Koti pihalla. Kodin ulkotilat yksityisestä julkiseen. Asukkaiden kokemuksia asumisesta ja asumisen laadusta. Diplomityö. TKK Arkkitehtuurin laitos.
- Hasu, Eija & Tyrväinen, Liisa** (2011). Kenelle matkailukyliä tehdään? Teoksessa Staffans, Aija & Merikoski, Tiina (toim.) (2011) *Miten kestävä matkailualue tehdään? Kirja suunnitteluun ja rakentamiseen.* Aalto-yliopisto, Painotalo Casper. 20–57.
- Hiltunen, Mervi** (2007). Environmental Impacts of Rural Second Home Tourism – Case Lake District in Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism.* 7:3, 243–265.
- Hirvonen, Jukka & Puustinen, Sari** (2008). Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta. YTK B 94.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F.** (1995). *The Active Interview.* Qualitative Research Methods Series 37. Sage Publications, Inc.
- Hurtig, Eva** (1995). Hemhörighet och stadsförnyelse belyst i fyrtiotalstadsdelen Sanna i Göteborg. Doktorsavhandling. Chalmers tekniska högskola. Göteborg.
- Kauppila, Pekka** (2010). Resorts, second home owners and distance: a case study in northern Finland. *Fennia.* 188:2, 163–178.
- Nieminen, Markku** (toim.) (2009) Kesämökkibarometri 2009. Tilastokeskus, Työ- ja Elinkeinoministeriö. Saatavissa myös http://www.tem.fi/files/22175/Mokkibaroo8_raportti.pdf
- Lahti, Pekka** (2010). Mökkiliikenteen energia- ja ekotehokkuus. Julkaisussa Rytkönen, A. & Kirkkari, A.-M. (toim.) *Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus. Suomen ympäristö 6/2010. Ympäristöministeriö.* 64–88.

- Lapintie, Kimmo & Hasu, Eija** (2010). Asumisen monet kulttuurit. Teoksessa Anneli Junnto (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Suomalainen asuminen muutoksessa. *Gaudeamus*. 151–176
- Lapintie, Kimmo** (2008). Ilmaston muutos ja elämän virta. Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2008:1. 24–39.
- Madigan, Ruth & Moira Munro** (1999). 'The more we are together': domestic space, gender and privacy. Teoksessa Chapman, T. & Hockey, J. (toim.) *Ideal homes? Social change and domestic life*. Routledge. 61–72
- Mallet, Shelley** (2004). Understanding home: a critical review of the literature. *The Sociological Review*. 52:1. 62–89
- Marjavaara, Roger** (2008). Second home tourism: The root to displacement in Sweden? Dissertation: Kulturgeografi. Umeå Universitet.
- Marjavaara, Roger & Müller, Dieter** (2007). The Development of Second Homes' Assessed Property Values in Sweden 1991–2001. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 7: 3, 202–222.
- Haukkala, Teresa** (toim.) (2011). Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. *Sitran selvityksiä* 54. Helsinki.
- Moore, Jeanne** (2000). Placing Home in the Context. *Journal of Environmental Psychology*. 20, 207–217
- Müller, Dieter K.** (2007). Second Homes in the Nordic Countries: Between Common Heritage and Exclusive Commodity. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 7:3, 193–201.
- Müller, Dieter K.** (2004). Second Homes in Sweden: Patterns and Issues. Teoksessa Hall, Colin Michael (toim.) *Tourism, Mobility, and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*. Channel View Publications. 244–258.
- Overvåg, Kjell** (2009). Second homes and urban growth in the Oslo area, Norway. *Norwegian Journal of Geography*. 63, 154–165.
- Paadam, Katrin** (2003). Constructing residence as home: homeowners and their housing histories. Dissertations on social sciences. Tallinn Pedagogical University.
- Paris, Chris** (2009). Re-positioning Second Homes within Housing Studies: Household Investment, Gentrification, Multiple Residence, Mobility and Hyper-consumption. *Housing, Theory and Society*. 26: 4, 292–310
- Pedersen, Darhl M.** (1999). Model for Types of Privacy by Privacy Functions. *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 19, 397–405.
- Pekkanen, Johanna** (2006). Kaavoihin kangistumattomat. Asukkaiden haastattelututkimus haja-asumisen eduista ja haitoista. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus A25. TKK-offset.
- Periäinen, Karoliina** (2006). The Summer Cottage: a Dream in the Finnish Forest. Teoksessa McIntyre, N., Williams, D. R. & Mc Hugh, K. (toim.) *Multiple dwelling and tourism: negotiating place, home, and identity*. CABI, Wallingford. 103–113.
- Pitkänen, Kati** (2011). Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Itä-Suomen yliopisto, 2011. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. [Viitattu 15.1.2012] <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0605-2>>
- Pitkänen, Kati & Kokki, Ruut** (2005). Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja, no 11. [Viitattu 15.12.2011] <http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/pitkanen_kokki_mennaanko/pitkanen_kokki.pdf>
- Rajanti, Taina** (1999). Kaupunki on ihmisen koti. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti** (2011). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M: (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino. 9–36.
- Rytkönen, Arja & Kirkkari, Anna-Maija** (toim.) (2010a). Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus. Rytkönen, A. & Kiikkari, AM. (toim.) *Suomen ympäristö 6/2010*. Ympäristöministeriö.
- Rytkönen, Arja & Kirkkari, Anna-Maija** (2010b). Johdanto. Teoksessa Rytkönen, A. & Kiikkari, AM. (toim.) (2010) *Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus*. Suomen ympäristö 6/2010. Ympäristöministeriö. 7–9.
- Saunders, Peter & Williams, Peter** (1988). The constitution of the home: Towards a research agenda. *Housing Studies*. 3:2, 81–93

- Sixsmith, Judith** (1986). The meaning of home: An exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*. 6:4, 281–298
- Somerville, Peter** (1989). Home Sweet Home: A Critical Comment on Saunders and Williams. *Housing Studies*. 4:2, 113–118.
- Somerville, Peter** (1997). The social construction of home. *Journal of Architectural Planning and Research*. 14:3, 226–245.
- Staffans, Aija & Merikoski, Tiina** (toim.) (2011). Miten kestävä matkailualue tehdään? Kirja suunnitteluun ja rakentamiseen. Aalto-yliopisto, Painotalo Casper.
- SVT Rakennukset ja kesämökit. Suomen virallinen tilasto: Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798–677X. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.5.2012]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/rakke/index.html>.
- Tervo, Anne** (painossa) "Solo living extending towards the urban fabric". Arkkitehtuuritutkimuksen päivät 2011: Tutkimus ja käytäntö (Proceedings of the 3rd Symposium of Architectural Research 2011: Research & Praxis). Arkkitehtuuritutkimuksen päivät 2011, Oulu.
- Tilastokeskus. Tietoa tilastoista: käsitteet ja määritelmät. Kesämökki. [Viitattu 15.10.2011.] <<http://www.stat.fi/meta/kas/kesamokki.html>>
- Tognoli, Jerome** (1987). Residential environments. Teoksessa Stokols, Daniel & Altman, Irwin (toim.) *Handbook of Environmental Psychology*. Vol 1. John Wiley & Sons, Inc.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli** (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Hansaprint.
- Tuulentie, Seija** (2007). Settled Tourists: Second Homes as a Part of Tourist Life Stories. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 7:3, 281–300.
- Vittersø, Gunnar** (2007). Norwegian Cabin Life in Transition. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 7:3, 266–280.